

ZÁPIS Z PRACOVNÍHO ZASEDÁNÍ
KOMISE PRO CÍRKEVNĚSLOVANSKÉ SLOVNÍKY V PRAZE
(Praha, 4. 4. 2022)

Přítomni: V. Čermák, F. Čajka, P. Stankovska, Š. Pilát, L. Taseva; on-line: V. Savić, V. B. Krys'ko, J. Vela
Zapsala: P. Stankovska

Zasedání zahájil předseda komise Václav Čermák a vyhlásil minutu ticha k uctění památky bývalé předsedkyně komise Zdenky Ribarova.

Poté V. Čermák zahájil zasedání.

1. V. Čermák seznámil přítomné s nejnovějšími informacemi ohledně organizace XVII. Mezinárodního sjezdu slavistů v Paříži, jehož konání bylo plánováno na rok 2023. Informace vycházejí z mimořádného zasedání Mezinárodního komitétu slavistů, na které byli přizváni i předsedové komisí při MKS, konaného dne 2. 4. 2022. Je pravděpodobné, že bude konání sjezdu přeloženo na rok 2025, nicméně definitivní rozhodnutí bude známo v srpnu 2022.

2. V. Čermák seznámil členy komise s požadavkem vedení komisí při MKS, aby každá komise vypracovala svůj statut a program práce. Návrh tohoto dokumentu bude vypracován během léta 2022 a bude předložen členům komise k diskusi a pozdějšímu hlasování.

S návrhem předsedy přítomní souhlasili.

3. STAV PRACÍ NA PROJEKTECH (projekty koordinované Komisí pro církevněslovanské slovníky) – zástupci jednotlivých pracovišť referovali o stavu prací ústně a písemně.

V. B. Krys'ko: Словарь древнерусского языка (XI-XIV вв.) – slovník vychází pravidelně v tempu 1 svazek každé tři roky (2013: 10. díl, 2016: 11. díl, 2019: 12. díl). V roce 2022 by měl vyjít 13. díl, který bude končit kompletním zpracováním hesel písmene „S“ a polovina hesel na písmeno „T“. Do konce kompletního zpracování slovníku chybí ještě dva díly – 14. a 15. Kromě papírové verze slovníku existuje i elektronická verze několika dílů slovníku, která je ovšem zatím ve fázi příprav. Kromě práce na slovníku se na pracovišti zpracovávají i indexy verborum k jednotlivým památkám, resp. jejich edicím. Od roku 2013 byly zpracovány indexy k následujícím památkám:

- Крысько В. Б. Старославянский канон Кириллу Философу. Источники и реконструкция. Москва 2014 – rekonstrukce staroslověnského textu i paralelní rekonstrukce jeho řecké předlohy. Edice je doplněna o staroslověnský index a index řeckých slov k rekonstruovanému textu předlohy.

- Крысько В. Б., Хок В. Мучение Ирины. Византийское житие в старославянском переводе: Издание. Исследование. Указатели, 2021 - edice nejstaršího zápisu s variantami doplňuje staroslověnsko-řeckým a řecko-staroslověnským indexem verborum.

- v tomto roce vyjde třísvazková edice staroslověnského Stichiraria (Krys'ko, Puzina), v níž budou vydány všechny texty podle stichirarií 12. a 13. stol. (1. díl), staroslověnsko-řecký a řecko-staroslověnský index verborum (2. díl), studie o staroslověnském stichirariu (3. díl).

V. Savić: Речник црквенословенског језика српске редакције – poslední dobou se především doplňuje materiál, nejnověji z Nomokánonu sv. Sávy, evangelia, apoštola, parimejníku. Lexikografické zpracování materiálu pokračuje dvěma směry – jednak vytvářením konkordance (elektronické, zatím se nepočítá s vydáním), jednak vytvářením a publikováním indexů verborum k jednotlivým edicím. Hlavním cílem je shromáždit a publikovat slovník v několika svazcích v rámci řady „Staroslavensko i srpsko nasleđe“, druhým cílem je konečné sjednocení veškerého materiálu ve velkém Slovníku církevněslovanského jazyka srbské redakce. Tyto metody zpracování jsou publikovány v disertacích pracovníků ústavu (I. Bezrukova, S. Manojlović). Nejvýhodnějším postupem se zdá být vydávání indexů k jednotlivým památkám a takto shromážděný materiál pak nakonec zapracovat do jednoho slovníku památek 12.-18. století. Momentálně je omezení v tom, že na projektu pracují pouze tři zaměstnanci, takže práce postupují pomalu. Do korpusu bude zařazen i materiál z indexu k Mariánskému tetraevangeliumu, který vydal italský kolega Alessandro Ceskini r. 2019. Tentýž autor momentálně pracuje na indexu k Zografskému evangeliumu a obě práce budou zahrnuty do Slovníku evangelních textů (*Српскословенски речник јеванђеља*).

J. Vela: Rječnik crkvenoslavenskoga jezika hrvatske redakcije – na konci roku 2018 vyšel 22. sešit slovníku (do lexému „i“, redakce Z. Ribarova, M. Klenovar a J. Vela) a na konci roku 2021 vyšel 23. sešit (redaktoři: J. Vela, M. Klenovar). V oddělení jsou personální problémy, pracovníků je málo (momentálně 4), dlouho trvá zpracování nových spolupracovníků. Dalším problémem je to, že se ani stávající pracovníci nemohou věnovat pouze zpracování slovníku, ale musí plnit i jiné úkoly. Do konce 2023 je v plánu vydání dalšího sešitu. Paralelně s lexikografickými pracemi probíhá i snaha o uvedení jiné elektronické platformy než Word při zpracování slovníku, která by se mohla začít využívat od 24. sešitu slovníku. Cílem je paralelní příprava vydání slovníku v elektronické (on-line) podobě.

L. Taseva: v Bulharsku za poslední roky vyšlo několik důležitých památek i s indexy verborum. Vyšla kniha Ivana Ilieva (*Tǎlkuvaniето na Kniga na prorok Daniil ot Ipolit Rimski v starobǎlgarski prevod*, 2018), Ivan Christov zpracoval řecko-staroslověnský index ke slovníku Atanasia Bončeva, Iskra Christova publikovala dvě práce s indexy verborum, Cvetomira Danova edici dvou

Damaskinových homilií s řecko-staroslověnským a staroslověnsko-řeckým indexem (John of Damascus' Marian Homilies in Mediaeval South Slavic Literatures, 2021), Pirinka Penkova 3. homilie proti ariánům s indexy (Treto slovo protiv arianite: izsledovane i izdanie na teksta). Momentálně probíhá řešení projektu na zpracování staroslověnsko-řeckého a řecko-staroslověnského indexu k homiliím na evangelia (= poučnému evangeliu) Konstantina Preslavského. Projekt byl zahájen koncem roku 2020 pod vedením L. Tasevy. V průběhu řešení se ukázalo, že mnohé z textů, které byly považovány za původní text Konstantinův, jsou ve skutečnosti překlady jiných řeckých textů nebo jejich úryvků. Finální index bude obsahovat všechny tyto nově nalezené řecké předlohy a budou v něm zpracována i variantní místa. Index bude vydán jak na papíře, tak i v elektronické formě a bude tak připraven i na eventuální pozdější začlenění do nějaké rozsáhlejší databáze staroslověnských slov.

Š. Pilát: GORAZD - Digitální portál staroslověnštiny. V roce 2020 byl úspěšně dokončen projekt GORAZD, v jehož rámci byly digitalizovány slovníky vzniklé a vznikající ve Slovanském ústavu AV ČR. To je *Slovník jazyka staroslověnského* I.-V. (dodatky k prvnímu dílu byly přímo zpracovány do digitalizované verze), *Slovník nejstarších staroslověnských památek* (navazuje na Старославянский словарь (по рукописям X-XI веков), red. R. M. Cejtlin, R. Večerka, E. Bláhová. Moskva 1994, reprint: Moskva 1999.) a 1. díl *Řecko-staroslověnského indexu*. Digitalizována bude staroslověnsko-řecká/latinská a řecko-staroslověnská kartotéka (momentálně jsou naskenované, řecko-staroslověnská kartotéka bude zveřejněna až po dokončení Řecko-staroslověnského indexu). V rámci GORAZDu (www.gorazd.org) byla zpřístupněna i naskenovaná lístková kartotéka k SJS, přesněji řečeno staroslověnská excerpce. Kartotéka řecko-staroslověnská, latinsko-staroslověnská a hornoněmecko-staroslověnská je sice naskenovaná, zpřístupněna však bude až po jejím lexikografickém zpracování, tedy po publikaci příslušných indexů.

Do budoucna se plánuje do základního materiálu SJS doplnit excerpce z později nalezených památek (hlaholské památky ze Sinaje, Vatikánské evangelium, části Eninského apoštola apod.), což se postupně provádí. Dále by měl být přidán do databáze i *Etymologický slovník jazyka staroslověnského*, což bude realizováno, jakmile budou k dispozici finanční prostředky.

V. Čermák: Řecko-staroslověnský index poslední vydaný sešit (8.) vyšel roku 2015, momentálně jsou zpracované další 4 sešity (9., 10., 11. a 12. sešit – zhruba do dvou třetin „e“), které po zredigování začnou vycházet snad v roce 2023. Problémem při zpracování je nedostatek pracovníků, kteří se musí věnovat i jiným projektům oddělení.

P. Stankovska: Srovnávací index k slovníkům zpracovávaným v rámci Komise pro církevněslovanské slovníky, hl. red. Z. Ribarova) 1. díl (písmena A-Z) byl vydán r. 2015 ve Skopji Makedonskou akademií věd v elektronické podobě na adrese [Sporedben indeksMANU.pdf](#). Roku 2018 byl vydán 2. díl (písmena I – O) a je dostupný na adrese [Sporedben indeksMANU-II.pdf](#). Momentálně jsou práce po smrti hlavní redaktorky zastaveny, nicméně V. Čermák bude usilovat o vytvoření

podmínek pro další pokračování prací na indexu.

L. Makarijoska (písemná zpráva): **Речник на црковнословенскиот јазик од македонска редакција**: V období od XVI. Mezinárodního sjezdu slavistů v Bělehradě do současnosti pokračují v Ústavu pro makedonský jazyk „Krstе Misirkov“ práce na Slovníku církevněslovanského jazyka makedonské redakce (*Речником на црковнословенскиот јазик од македонска редакција*) a byly vydány dva sešity: poslední sešit II. dílu slovníku, sešit č. 13 (Skopje 2018) a první sešit III. dílu slovníku, č. 14 (Г – гор5ти), (Skopje 2021), dostupný na:

<http://imj.ukim.edu.mk/CMS/Upload/dokumenti/14%20sveska.pdf>

Momentálně probíhá zpracování a redigování materiálu 15. sešitu (III. díl slovníku *Речником на црковнословенскиот јазик од македонска редакција*), od „гор5ти“.

Kartotéky k projektu Slovníku církevněslovanského jazyka makedonské redakce (*Речник на црковнословенскиот јазик од македонска редакција*) byly před více než deseti lety rozhodnutím Správy na ochranu kulturního dědictví (09–3–4/2, 2. 2. 2010) Ministerstva kultury Makedonské republiky zařazeny do kategorie významného kulturního dědictví Makedonské republiky, jejich uživatelem je Ústav pro makedonský jazyk „Krstе Misirkov“, a bylo naplánováno jejich zachování jak v původní podobě, tak i v elektronickém přepisu.

Letos probíhá digitalizace kartoték, a to kartotéky abecední, předmětové a kartotéky řecké. Práce probíhají v rámci projektu „Odevždy, nyní a provždy“ (*Отсекогаш, сега и засекогаш*), který realizuje *Inboks*, společnost pro archivaci, vedení a ochranu pracovní dokumentace, pro trvalé zachování jazykového dědictví a jeho dostupnost ve formátech, které budou použitelné pro budoucí generace a budou chráněné před rizikem zničení (budeme mít dvě identické kopie stejného obsahu jako originál, nakonec bude vytvořen pomocí mikrofilmu a chemické konzervace trvalý nosič a další kopie i v optické formě). Takto bude nejen zvýšena ochrana kartoték, ale bude zajištěna i jejich lepší dostupnost a možnost vyhledávání slov při jejím využívání.

Zlepšení podmínek pro další práci na projektu zajišťuje i digitalizace fotografií pramenů ke Slovníku, jakožto i dalších církevněslovanských textů makedonské redakce.

M. Chromá (písemná zpráva) **Opravené a doplněné vydání Staroslověnského slovníku**, hl. red. E. Bláhová (navazuje na Старославянский словарь (по рукописям X-XI веков), red. R. M. Cejtlin, R. Večerka, E. Bláhová. Moskva 1994, reprint: Moskva 1999.): Digitální verze je pod zkratkou SNSP (= *Slovník nejstarších staroslověnských památek*) plně přístupná v rámci portálu GORAZD. Stále však nejsou dokončeny redakční práce – z celkového počtu 11 565 hesel je jich zrevidováno 10 142 (do části písmene T). Od začátku roku 2022 se zatím v pracích nepokračuje kvůli rozpočtovému provizoriu AV ČR a následným stopnutým dohodám v SLÚ.

Redakční práce spočívají ve sjednocování struktury hesel, zanášení posledních korektur Emilie Bláhové a překladu výkladových částí z ruštiny do češtiny. Anglické překlady heslových slov jsou zkontrolovány v celém slovníku. Až budou zrevidována všechna hesla, proběhne export a aktualizace

dat v GORAZDovi a bude moci začít příprava k tiskovému výstupu.

4. RŮZNÉ

V. Čermák navrhl, aby byl obsah pracovního zasedání zpracován ve formě zprávy a následně publikován v časopise Slavia.

Všichni přítomní s návrhem souhlasili.

SLOŽENÍ KOMISE po zasedání v Praze r. 2022:

Předseda: Václav Čermák

Čestní členové: Anica Nazor, Gordana Jovanović

Členové: Petra Stankovska (tajemnice), Liljana Makarijoska, Aleksandr Michajlovič Moldovan, Vadim Borisovič Kryš'ko, Maja Klenovar, Natalija Andrijevska, Viktor Savić, František Čajka, Jozo Vela, Štefan Pilát, Martina Chromá, Lora Taseva.